PLATO
Platform Opleiding, Onderwijs en Organisatie B.V.
Universiteit Leiden

Eindtermen Medische- en Psychosociale Basiskennis 2018/2019

Voor zorgverleners in de complementaire zorg

November 2018/2019

Ingeborg Tönis
Jaap van Lakerveld
PLATO/Universiteit Leiden
071 527 3418
www.plato.leidenuniv.nl

De herijking van de eindtermen is uitgevoerd in opdracht van ASR, CZ, ENO, VGZ, ONVZ en Zilveren Kruis

De eindtermen Medische- en Psychosociale Basiskennis 2018/2019 zijn tot stand gekomen met medewerking van een klankbordgroep met deskundigen uit de complementaire zorg. Deelnemers waren:

- Christianne Bezembinder (Praktijk 'De kinesioloog)
- John Stolvoort (Register voor Beroepsbeoefenaren Complementaire Zorg)
- Greetje Salomon (Nederlandse Associatie voor Psychotherapie)
- Raoul van Nistelrooij (JPH Consult)
- Paula van der Laar (Con Amore Opleidingen)
- Marja van der Schilt (Klachtencommissie Alternatieve Behandelwijzen)

Inhoud

Deel 1: Toelichting op de eindtermen

1. Inleiding 2
2. Uitgangspunten eindtermen 3
3. Wijzigingen ten opzichte van de eindtermen uit 2013 3
4. Opbouw en indeling van de eindtermen 4
5. Beheersingsniveau en gewicht 6

Deel 2: Overzicht van de eindtermen

A. Algemene Basiskennis 8
B. Medische basiskennis (MBK) 10
C. Psychosociale basiskennis (PSBK) 20
D. Rode vlaggen 23

DEEL I: Toelichting op de eindtermen

1. Inleiding

De eindtermen voor medische basiskennis (MBK) en psychosociale basiskennis (PSBK) 2018[1] voor zorgverleners werkzaam in de complementaire zorg, betreft een herijking van de eindtermen uit 2013. Eindtermen vormen immers geen statisch product. Zorgverleners worden opgeleid en werken in een veranderende maatschappelijke context. Eindtermen dienen daarom onderwerp te zijn van periodieke evaluatie en op basis hiervan eens in de circa 5 jaar te worden bijgesteld. Dit periodiek evalueren en bijstellen van de eindtermen is in principe een taak van de koepels (waaronder CBCR, KAB, NAP, NVAZ, RBCZ).[2] Om een goede basis te leggen voor periodieke evaluatie en bijstelling, hebben de zorgverzekeraars nog een keer de opdracht gegeven om de eindtermen te herijken. Herijking in de toekomst is aan het veld.

De herijking is uitgevoerd in samenwerking met een klankbordgroep, waarin betrokkenen van koepels en opleidingen deelnamen. Deskundigen namen deel op basis van hun expertise. In de klankbordgroep waren de volgende expertisegebieden vertegenwoordigd:

- expertise in opleiden en trainen (coördinerende vaardigheden op dit terrein);
- kennis van vakinhoudelijke ontwikkelingen (MBK, PSBK);
- kennis en inzicht in bredere ontwikkelingen in de zorg;
- kennis en inzicht in het opleidingenlandschap.

Bij het uitbrengen van adviezen en het leveren van input gold het bredere gedeelde belang van kwalitatief goede eindtermen. De deskundigen namen dus niet deel als vertegenwoordiger of belangenbehartiger van een koepel, opleiding, commissie of andere organisatie.

Bij de herijking van de eindtermen is gekozen voor een aanpak gericht op het corrigeren van fouten, afstemming op actuele vakinhoudelijke ontwikkelingen en het herstellen van knelpunten in de ordening en opzet van de eindtermen. De opdracht aan PLATO was niet gericht op het bijstellen van de rationale achter de eindtermen, zoals geformuleerd in 2013.
Opleidingen kunnen de inhoud en toetsing van het onderwijs op het terrein van MBK en PSBK aanpassen aan de herijkte versie van de eindtermen. De eindtermen vormen ook de basis voor het accrediteren van opleidingen.

[1] Voor de leesbaarheid wordt voor de begrippen Medische basiskennis en Psychosociale basiskennis in sommige tekstpassages respectievelijk de afkorting MBK en PSBK gebruikt.

[2] **CBZG (**Complementaire BeweegZorg Groep); KAP: Klachtencommissie Alternatieve Behandelwijzen; **NAP**: Nederlandse Associatie voor Psychotherapie; **NVAZ**: Nederlandse Vereniging van Antroposofische Zorgaanbieders; **RBCZ**: Register voor Beroepsbeoefenaren Complementaire Zorg

2. Uitgangspunten van de eindtermen

Bij de herijking stonden, net als bij de ontwikkeling van de eindtermen in 2013, de volgende uitgangspunten centraal:

Cliënt/patiëntveiligheid: Op verschillende momenten in het contact met de cliënt kunnen er signalen zijn dat deze veiligheid in het geding is. De zorgverlener moet deze signalen oppikken en afwegingen (kunnen) maken t.a.v. de grenzen van zijn eigen deskundigheid in relatie tot de veiligheid van de cliënt. Op grond van die afwegingen moet hij passende beslissingen nemen. Het voldoen aan de eindtermen vormt een noodzakelijke voorwaarde voor professioneel gedrag van de zorgverlener vanuit het perspectief van patiënt/cliëntveiligheid.

Onderwerpen, niveau en weging: De eindtermen zoals opgenomen in het overzicht in Deel 2 van dit document geven aan over welke onderwerpen zorgverleners in de complementaire zorg kennis moeten hebben en op welk beheersingsniveau: reproductie, inzicht/begrijpen, toepassen, analyseren of evalueren (gebaseerd op de taxonomie van Bloom, 1956).[3]
Ook wordt aangegeven hoe zwaar ieder onderwerp weegt in het geheel van alle onderwerpen. Niveau en weging dienen tot uitdrukking te komen in de toetsing. In paragraaf 5 is een toelichting op de verschillende beheersingsniveaus opgenomen.

Minimale basiskennis: De eindtermen geven aan wat zorgverleners minimaal moeten beheersen. De toetsing van de basiskennis en daarmee ook de inhoud van het onderwijs moet hierop worden afgestemd. Hoe opleidingen hier vorm aan geven en wat zij in aanvulling op de minimale basiskennis verder nog aanbieden en toetsen, is aan de opleidingsinstellingen.

3. Wijzigingen ten opzichte van de eindtermen uit 2013

Op basis van input van de klankbordgroep zijn fouten in schrijfwijze gecorrigeerd, heeft een herordening plaatsgevonden, zijn (sub)onderwerpen toegevoegd en is kritisch gekeken naar de aangegeven niveaus van beheersing en de weging. Ook heeft de klankbordgroep eerder aan PLATO gegeven feedback op de eindtermen besproken en (deels) verwerkt. [4]
Dit proces heeft geleid tot een veelheid aan wijzigingen. Op de volgende pagina vind je een overzicht van de belangrijkste wijzigingsrichtingen.

---

[3] Hierbij is gebruik gemaakt van een in 2001 herziene versie: Anderson, L.W. (Ed.), Krathwohl, D.R. (Ed.), Airasian, P.W., Cruikshank, K.A., Mayer, R.E., Pintrich, P.R., Raths, J., & Wittrock, M.C. (2001). A taxonomy for learning, teaching, and assessing: A revision of Bloom's Taxonomy of Educational Objectives (Complete edition). New York: Longman.

[4] Dit betreft feedback van de expertgroep feedback PLATO, samengesteld in 2015

Indeling van het format waarin de eindtermen zijn weergegeven	In de eindtermen van 2013 waren er verschillen in het gehanteerde format bij algemene basiskennis, medische basiskennis en psychosociale basiskennis. In de huidige versie is de indeling van eindtermen naar thema's, onderwerpen per thema en (voor zo ver relevant) subonderwerpen per onderwerp, consequent doorgevoerd.
Duurzaamheid van de eindtermen	Waar mogelijk zijn de eindtermen iets minder specifiek ingevuld zodat er binnen de formulering recht kan worden gedaan aan te verwachten nieuw ontwikkelingen in de zorg, de regelgeving, of op andere relevante terreinen.
Beheersingsniveaus en weging	De in 2013 aangegeven niveaus en weging zijn nog eens goed bekeken. Dit heeft zowel bij de algemene basiskennis als bij MBK en PSBK tot wijzigingen geleid. Vooral de medische component binnen PSBK heeft hierdoor een minder zwaar aandeel gekregen.
	Bij reproductie kan het ook gaan om het opzoeken van informatie. Vooral de medische basiskennis binnen het PSBK-deel bevatte veel wat niet of nauwelijks gebruikt wordt en vaak weer snel vergeten wordt. Het is belangrijker dat zorgverleners in dien nodig relevante informatie kunnen opzoeken. Dit past ook bij de hedendaagse manier van leren en het leren van de toekomst. In de toelichting op de beheersingsniveaus (paragraaf 5) is bij reproductie het 'kunnen opzoeken' toegevoegd.
Positie algemene farmacologie	Eindtermen die hierop betrekking op hebben, zijn zowel bij MBK als bij PSBK opgenomen. Hierbij bevat MBK ten opzichte van PSBK meer (sub)onderwerpen en moeten veel van deze (sub)onderwerpen op een hoger niveau worden beheerst. Deels is er bij MBK ook sprake van een zwaardere weging.
Rol van de therapeut	Meer aandacht voor de rol van de therapeut in de algemene basiskennis bleek gewenst. Gespreksvaardigheden, het therapeutisch handelen en het therapeutisch proces hebben een prominentere plek gekregen.
SOLK	Somatische lichamelijk onverklaarbare klachten (SOLK) zijn opgenomen in de algemene basiskennis In de eerdere versie van de eindtermen werden de hierbij genoemde aandoeningen (verspreid over MBK en PSBK) wél genoemd, maar niet gekoppeld aan SOLK.

Rode vlaggen	In de eindtermen van 2013 werd uitgegaan van rode en gele vlaggen. Dit onderscheid is verwarrend. In de eindtermen van 2018 wordt alleen de term rode vlaggen gehanteerd. Dit betreft alle signalen (ongeacht de oorsprong medisch of psychosociaal) die door zorgverleners moeten worden opgemerkt en die aanleiding moeten geven voor verwijzing naar een BIG geregistreerde zorgverlener. De link met deze rode vlaggen heeft een prominentere plek gekregen bij MBK en PSBK.

4. Opbouw en indeling van de eindtermen

De eindtermen 2018 zijn als volgt opgebouwd:

A. Algemene basiskennis: Dit betreft een gemeenschappelijk deel voor alle zorgverleners over dezelfde onderwerpen en op hetzelfde niveau.

B. Medische basiskennis: Dit is bedoeld voor dat deel van de zorgverleners die vanuit het oogpunt van veiligheid meer van de medische basiskennis moeten weten. Hier zitten ook enkele meer psychosociale onderwerpen in. Het niveau waarop deze beheerst moeten worden is in het algemeen anders (vaker op reproductieniveau) dan bij de psychosociale basiskennis zoals beschreven onder C.

C. Psychosociale basiskennis: Dit is bedoeld voor therapeuten die in hun werk het accent leggen op psychosociale begeleiding en hulpverlening. Tot deze basiskennis behoort ook enige medische basiskennis, maar de omvang en het beheersingsniveau verschilt van de medische basiskennis zoals beschreven onder B.

D. Rode vlaggen: Dit betreft signalen die moeten worden opgemerkt door (ofwel alarmbellen die moeten gaan rinkelen bij) zorgverleners en aanleiding zijn voor verwijzing naar een BIG geregistreerde zorgverlener. Hoewel rode vlaggen als een aparte categorie zijn genoemd, zijn ze niet los te zien van onderwerpen in de medische- of psychosociale basiskennis.

Schematisch ziet de opbouw van eindtermen er als volgt uit:

<table>
<tr><th colspan="3">A. Algemene basiskennis</th></tr>
<tr><th>B. Medische basiskennis</th><td rowspan="3">D. RODE VLAG GEN</td><th>C. Psychosociale basiskennis</th></tr>
<tr><td>Medische basiskennis op hoger cognitief niveau</td><td>Psychosociale basiskennis op hoger cognitief niveau</td></tr>
<tr><td>Psychosociale basiskennis op elementair niveau</td><td>Medische basiskennis op elementair niveau</td></tr>
</table>

5. Beheersingsniveaus en gewicht

Beheersingsniveaus

Een eindterm m.b.t. basiskennis in de complementaire zorg bestaat uit een onderwerp en een aanduiding van het niveau waarop kennis met betrekking tot dat onderwerp beheerst moet zijn. Hierbij is uitgegaan van de taxonomie van Bloom (herziene versie van Anderson & Krathwohl, 2001)[5] Hieronder is beknopt de betekenis van de verschillende niveaus aangegeven. Voor meer informatie (onder andere voorbeeldvragen) verwijst PLATO naar de Stichting Leerplanontwikkeling (SLO): http://cursuscurriculumontwerp.slo.nl/toolkit/Checklist__taxonomie_van_Bloom_.docx/

Beheersingsniveau	Omschrijving
Reproduceren	Een kennisvraag, vraagt naar parate kennis. Hierbij kan het gaan om: - feiten of gebeurtenissen reproduceren - noemen of opsommen - een begrip definiëren - dingen beschrijven - feitelijke verbanden leggen, dingen herkennen, aanwijzen, onderstrepen, aankruisen. - *kunnen opzoeken van relevante informatie* NB: Ten behoeve van voldoende aansluiting bij het hedendaags en toekomstbestendig kleren, heeft PLATO (in overleg met de klankbordgroep) het 'kunnen opzoeken van relevante informatie' aan dit rijtje toegevoegd
Begrijpen/Inzicht hebben in	Bij een inzichtvraag moet even worden nagedacht. De persoon moet eerder verworven kennis en inzichten aanboren. Activiteiten op dit niveau zijn: in eigen woorden omschrijven, samenvatten, uitleggen, toelichten. Ook het onderbouwen en het aangeven van verschillen en overeenkomsten hoort bij inzicht.
Toepassen	Bij toepassingsvragen moet eerder verworven kennis en inzichten in een nieuwe situatie worden gebruikt om een probleem op te lossen. Hierbij kan het o.a. gaan om: - laten zien hoe - een concreet geval toetsen aan een definitie - een opgave oplossen of berekening maken
Analyseren	Bij een analysevraag moet een ingewikkeld probleem worden vereenvoudigd om er vat op te krijgen. Bijbehorende activiteiten zijn onder andere: splitsen, verdelen, verklaren, een rangorde aanbrengen, vergelijken en verbinden. Analyseren vereist dieper inzicht; niet alleen begrijpen en toepassen, maar ook zichzelf vragen stellen over de inhoud; opsporen van hiaten onduidelijkheden; dieperliggende verklaringen of oorzaken opsporen.

[5] Anderson, L.W. (Ed.), Krathwohl, D.R. (Ed.), Airasian, P.W., Cruikshank, K.A., Mayer, R.E., Pintrich, P.R., Raths, J., & Wittrock, M.C. (2001). A taxonomy for learning, teaching, and assessing: A revision of Bloom's Taxonomy of Educational Objectives (Complete edition). New York: Longman.

Evalueren	Bij een evaluatievraag moet er een beoordeling worden gegeven als het resultaat van een zorgvuldige afweging van feiten, ontwikkelingen, begrippen en inzichten. Er moet kritisch worden nagedacht. Activiteiten op dit niveau zijn: concluderen, beargumenteren, waarde aangeven, bekritiseren, keuzes maken en verantwoorden.

Gewicht

In deel 2 van dit document zijn de herijkte eindtermen voor A, B en C weergegeven. Daarbij is in de laatste kolom bij elk onderwerp of subonderwerp het gewicht door middel van een getal 1 t/m 4 aangegeven. Met dit getal wordt de relatieve zwaarte van een (sub)onderwerp ten opzichte van andere (sub)onderwerpen in de betreffende tabel (A, B, of C) aangegeven. In een toets kan het gewicht tot uitdrukking komen in het aantal vragen dat over een (sub)onderwerp wordt gesteld of in de mate waarin een vraag meetelt in het cijfer.

Bij een aantal onderwerpen in het eindtermen overzicht (deel 2) is afgeweken van het principe ‘niveauaanduiding en gewicht per onderwerp of subonderwerp’. Dat is het geval als er bij een onderwerp veel subonderwerpen op reproductieniveau en/of op het niveau van begrijpen/inzicht liggen en deze samen te zwaar zouden gaan wegen ten opzichte van andere onderwerpen als ze allemaal afzonderlijk een gewicht krijgen toebedeeld. Bij sommige onderwerpen is daarom aan een cluster van subonderwerpen één gewicht toegekend. Vertaald naar een toets kan dit betekenen dat er uit een set van subonderwerpen 1, 2, 3 of 4 vragen worden gesteld, ook al zijn er meer subonderwerpen. Bij voorkeur worden de subonderwerpen waarover vragen worden gesteld ‘random’ geselecteerd.

Deel 2: Overzicht eindtermen 2018

Dit overzicht betreft de minimale eindtermen medische- en psychosociale basiskennis waar zorgverleners in de complementaire zorg aan moeten voldoen.

A. Algemene basiskennis

B. Medische Basiskennis

C. Psychosociale Basiskennis

D. Rode vlaggen

Tabel A. Eindtermen Algemene Basiskennis

Thema's	Onderwerpen	Subonderwerpen en begrippen	Reproductie	Inzicht / begrijpen	Toepassen	Analyseren	Evalueren	Gewicht
Begripskennis	**Gezondheid en ziekte**	Definitie gezondheid volgens WHO Definitie ziekte Preventie Curatie Palliatie Symptomen Infectie Klachten Besmetting Ontsteking	x					1
	Anatomie	Orgaanstelsels en ligging van de organen	x					1
	Fysiologie	Definitie en basisbegrippen	x					1
	Pathologie	Oorzaken van ziekte en reacties lichaam		x				2
Diagnostisch proces binnen de geneeskunde	**Medisch algemeen lichamelijk onderzoek**	Prevalentie en incidentie Anamnese Lichamelijk onderzoek en eventueel gericht aanvullend onderzoek	x					1
Somatisch onvoldoende verklaarde lichamelijke klachten (SOLK)	**Syndromen en aandoeningen** https://www.phgonline.nl/pijn/solk/somatisch-onvoldoende-verklaarde-lichamelijke-klachten-solk/	o Chronisch vermoeidheidssyndroom (CVS) o Fibromyalgie chronisch o Whiplashsyndroom o Prikkelbaredarmsyndroom (PDS) of irritable bowel syndrome (IBS) o Chronische buikpijn bij vrouwen o Chronische hoofdpijn o Chemical sensitivity syndroom o Repetitive strain injury (RSI) o Bekkeninstabiliteit bij vrouwen o Posttraumatische stressstoornis of –syndroom o Hyperventilatie, vaak gebaseerd op een angst- of paniekstoornis o Burn-out	x					2
Organisatie van en samenwerking binnen de Nederlandse gezondheidszorg	**Schriftelijke communicatie met de reguliere en complementaire gezondheidszorg**	Verwijsbrief medische machtiging			x			2
	De sociale kaart: organisaties in (geestelijke) gezondheidszorg in NL en hun doelen.	Organisaties/kanalen voor eigen omgeving invullen			x			2
	Organisatie van het werkveld				x			2
Wetgeving en gezondheidsethiek	**Huidige wetgeving in de gezondheidszorg en actuele ontwikkelingen**	Zoals BIG / WKKGZ en AVG			**x**			**2**
	(ethische) Gedragscodes	Meldcode; beroepscode		**x**				**1**
	Ethische vraagstukken	Voorbeelden en handelingsopties					**x**	**3**
	Algemene praktijkrichtlijnen inclusief bedrijfsvoering praktijk				**x**			**2**
	Praktijkvoering							
Geïntegreerde geneeskunde	**Integratie tussen fysieke, psychosociale en sociale factoren.**			**x**				**2**
Informatievaardigheden	**Zoeken en beoordelen van informatie in voor het vakgebied relevante databases en vaktijdschriften**				**x**			**2**
Grenzen van vakgebied / eigen deskundigheid	**Grenzen van het vakgebied en eigen deskundigheid.**				**x**			**4**
Gezondheidsgedrag van mensen		Over- en onder rapporteren van klachten Gezondheid bevorderend en gezondheidbelemmerend gedrag			**x**			**2**
Welbevinden, ziekte en ziektebeleving	**Contextfactoren die hierop van invloed zijn**	o.a. Risicofactoren en beschermende factoren			**x**			**3**

Thema's	Onderwerpen	Subonderwerpen en begrippen	Reproductie	Inzicht / begrijpen	Toepassen	Analyseren	Evalueren	Gewicht
Gespreksvaardigheden	**Gesprekstechnieken**	Zoals: non verbaal gedrag verbaal volgen gebruik stiltes samenvatten feedback doorvragen.			x			2
	Gespreksvoering	Reflecteren Concretiseren Interpretatie Confrontatie Eigen voorbeelden geven Terugkoppelen naar doelen Situatie verduidelijken Afsluiten van gesprek.			x			2
Therapeutisch handelen	**Beroepshouding**	Zoals: empathie congruentie onvoorwaardelijke acceptatie beroepsgeheim informed consent attitude van de therapeut			x			2
	Therapeutisch proces	Verhelderen van hulpvraag Analyse maken van sociale, culturele -biologische /psychologish en maatschappelijke context waarin een cliënt zich bevindt Met client situatie verkennen , analyseren en hulpvraag formuleren Formuleren hypothese Oorzaken van ziekte en reacties lichaam Evaluatie behandelingsplan en kritische reflectie			x			3

Tabel B. Eindtermen Medische Basiskennis

Thema's	Onderwerpen	Subonderwerpen en begrippen	Reproductie	Inzicht/ begrijpen	Toepassen	Analyseren	Evalueren	Gewicht
Medische en psychosociale signalen opmerken die (mogelijk) aanleiding geven voor verwijzing naar een EIG geregistreerde zorgverlener, en daarnaar handelen	**Medische en psychosociale signalen (zie rode vlaggen deel D).**						x	4
Meest gangbare (medische) onderzoekstechnieken	**Laboratoriumonderzoek**	Zoals: o ontstekingsmarkers; o cholesterol; o leverfunctie; o bloedsuikerregulatie; o anemie.	x					1
	Radiologie	MRI, Röntgen, Echo, dexascan	x					1
	EEG, ECG EMG		x					1
Algemene farmacologie	**Farmacokinetiek**	Resorptie, distributie, transformatie en excretie	x					1
	Begrippen in farmacologie	Therapeutische breedte, halfwaardetijd, klaring	x					1
	Werkingsprincipes van een geneesmiddel			x				1
	Bijwerkingen			x				1
	Interacties			x				1
	Veranderde werking van geneesmidelen			x				1
	Hoofdgroepen geneesmiddelen en vaccinaties	o Analgetica o Antibacteriële middelen o Antimyotica o Antivirale middelen o Antithrombotica o Psychofarmaca: antipsychotica, anti-depressiva, hypnotica/anxiolytica, overige psychofarmaca o Hormonale middelen o Antihistaminica o Bloeddrukregulerende medicijnen o Maagzuurremmers en maagbeschermers o Cholesterol verlagers o Insuline o Cytostatica o Vaccinaties	x					3
Cellen en weefsels	**Anatomie en fysiologie**	De bouw van een menselijke cel	x					1
		De functie van de celorganellen		x				2
		transport in de menselijke cel zoals: diffusie, osmose, actief transport		x				2
		Celdeling (mitose / meiose)		x				2
		De verschillende weefselgroepen	x					1
	Pathologie symptomen, pathofysiologie, oorzaken, complicaties en medische benadering van:	Aangeboren en genetisch bepaalde aandoeningen		x				2
		Ontstekingen en infecties		x				2
		Maligniteiten		x				2

Hart en vaatstelsel

Thema's	Onderwerpen	Subonderwerpen en begrippen	Reproductie	Inzicht/ begrijpen	Toepassen	Analyseren	Evalueren	Gewicht
Hart en vaatstelsel	**Anatomie en fysiologie**	De grote en de kleine bloedsomloop		x				2
		De bouw van een slagader, haarvat en een ader	x					1
		Anatomie en werking van het hart		x				2
		Regulering arteriële bloeddruk		x				2
		Kenmerken systolische druk, diastolische druk en polsdruk		x				2
Hart en vaatstelsel	**Pathologie**							
	symptomen, pathofysiologie, oorzaken, complicaties, en medische benadering van:	o angina pectoris; o dreigend hartinfarct en hartinfarct; o decompensatio cordis; o hartritmestoornissen; o hypertensie en hypotensie; o atherosclerose; o claudicatio intermittens; o hoog cholesterol; o trombose en embolie; o varices; o oedeem.		x				2
Bloed- en Lymfestelsel en afweer	**Anatomie en fysiologie**	De functies en samenstelling van het bloed		x				2
		De verschillende bloedgroepen en bloedtransfusieschema		x				2
		Resusantagonisme	x					1
		Hematocriet	x					1
		De werking van erytrocyten	x					1
		Functie en plaats van vorming van leucocyten	x					1
		Werking afweersysteem		x				2
		Bezinkingssnelheid en CAP	x					1
		Bloedstelping	x					1
		De bouw en de werking van een lymfeklier		x				2
		De functies van de milt		x				2
		De ligging en de functie van de thymus		x				2
	Pathologie							
	symptomen, pathofysiologie, oorzaken, complicaties en medische benadering van:	o vormen van anemie; o maligniteiten; o leukemie; o maligne lymfoom & Hodgkin; o allergieën, zoals hooikoorts, huismijt etc.; o multipel myeloom; o anafylactische shock; o HIV en AIDS; o lupus erythematodes; o Lyme; o Q koorts; o sclerodermie.		x				2

Bewegingsstelsel

Thema's	Onderwerpen	Subonderwerpen en begrippen	Reproductie	Inzicht/ begrijpen	Toepassen	Analyseren	Evalueren	Gewicht
Bewegingsstelsel	**Anatomie en fysiologie**	Functies van het skelet		x				2
		Bouw van bot(typen)	x					1
		Botvorming		x				2
		De drie-deling van een pijpbeen	x					1
		Benaming en indeling schedelbeenderen	x					1
		Opbouw van de wervelkolom	x					1
		Opbouw van het thoraxskelet	x					1
		Opbouw van het skelet van de schoudergordel	x					1
		Opbouw van de bekkengordel	x					1
		De beenderen van de onderste en bovenste extremiteiten	x					1
		Botverbindingen en gewrichtstypen	x					1
		Bouw en functie van onderdelen van gewrichten		x				2
		Functies van het spierstelsel		x				2
		Bouw en functie spieren en pezen		x				2
		Ligging en functie van de grote- en kleine spiergroepen.		x				2
		De begrippen extensoren, flexoren, adductoren, abductoren, agonisten, synergisten en antagonisten, contractie en spierfascie		x				2
	Pathologie symptomen, pathofysiologie, oorzaken, complicaties en medische benadering van:	o afwijkende standen van de wervelkolom ; o spieratrofie en hypertrofie; o polyarteritis nodosa; o reumatische aandoeningen; o artrose; o jicht; o (morbus) Bechterew; o rugpijn en rugaandoeningen (hernia nuclei pulposi; ziekte van Scheuermann); o fibromyositis; o tendinitis; o bursitis; o botbreuken; o CRPS type 1 en 2 (Chronisch Regionaal Pijnsyndroom); o acuut trauma; o verzwikking, verstuiking, zwelling.		x				2

Ademhalingsstelsel

Thema's	Onderwerpen	Subonderwerpen en begrippen	Reproductie	Inzicht/ begrijpen	Toepassen	Analyseren	Evalueren	Gewicht
Ademhalingsstelsel	**Anatomie en fysiologie**	De bouw van het ademhalingsstelsel	x					1
		Functies neus- en mondademhaling		x				2
		Indeling van de longen in kwabben en segmenten	x					1
		Gaswisseling		x				2
		De ademhalings- en hulpademhalingsspieren	x					1
		Ademhalingsbewegingen	x					1
		Principes van regulering van ademhaling		x				2
		Reflexen: hoesten, braakreflex, niezen, geeuwen, hikken en slikken		x				2
		Functieonderzoek		x				2
	Pathologie symptomen, pathofysiologie, oorzaken, complicaties en medische benadering van:	o ziekten van de luchtwegen: stridor, dyspnoe d'effort en dyspnoe de repos, Kussmaul ademhaling, hyperventilatie, Cheyne-Stokes ademhaling, cyanose (centraal en perifeer), bradypnoe, en tachypnoe; o afwijkingen in sputum; o bronchitis, astma en COPD; o productieve en niet productieve hoest; o pneumothorax; o pneumonie; o longkanker; o longembolie en longinfarct; o TBC.			x				2
Nier en urinewegen	**Anatomie en fysiologie**	Functies van de nieren						
		Ligging Bouw en functie van de nieren, urineleiders en de blaas		x				2
		Bouw en functie nefron	x					1
		Ultrafiltratie en filtratiedruk		x				2
		Terug resorptie en excretie		x				2
		De functie van de hormonen: aldosteron, A.D.H. en renine		x				2
		Nieren en bloeddrukregulatie		x				2
		De functie van erytropoëtine		x				2
		De functie van de uitwendige en inwendige sluitspier		x				2
		Ontstaan en verloop mictiereflex		x				2
		Urinebuis van de man en de vrouw	x					1
		De samenstelling van normale urine		x				2
	Pathologie symptomen, pathofysiologie, oorzaken, complicaties en medische benadering van:	o afwijkingen in urine samenstelling; o verschillende soorten pijnklachten bij aandoeningen van nieren en urinewegen; o cystitis; o pyelonefritis; o glomerulonefritis; o nierstenen; o incontinentie; o nierinsufficiëntie en chronische nierinsufficiëntie; o terminale nierinsufficiëntie; o nefrotisch syndroom en nephritis.			x				2

Spijsvertering

Thema's	Onderwerpen	Subonderwerpen en begrippen	Reproductie	Inzicht/ begrijpen	Toepassen	Analyseren	Evalueren	Gewicht
Spijsvertering	**Anatomie en fysiologie**	Functies van de mondholte	x					1
		Ligging speekselklieren	x					1
		Functies en samenstelling van speeksel		x				2
		Samenstelling van het melkgebit en volwassene gebit	x					1
		De bouw, functie en Werking van de slokdarm, maag, dunne darm en dikke darm en alvleesklier en lever		x				2
		Slikbeweging	x					1
		De samenstelling en functies van maagsap		x				2
		Functie van de nervus vagus	x					1
		Wijze van ontlediging van de maag		x				2
		Proces en samenstelling van resorptie van voedingsstoffen		x				2
		De samenstelling en functies van alvleessap		x				2
		De samenstelling van normale faeces	x					1
		Bouw en functie van galblaas en galwegen		x				2
		De samenstelling en de belangrijkste functie van gal	x					1
		Verloop normale bilirubinestofwisseling		x				2
	Pathologie symptomen, pathofysiologie, oorzaken en medische benadering van:	o prehepatische/hepatische en posthepatische icterus en braakreflex; o projectiel, retentie en faecaal braken; o afwijkingen in geur, kleur en samenstelling van braaksel en ontlasting; o carcinomen; o hernia diafragmatica; o slokdarmklachten; o ulcus pepticum; o maagbloeding; o maagperforatie; o malabsorptie syndroom; o coeliakie; o ziekte van Crohn; o IBS; o hemorroïden; o diarree en obstipatie; o hepatitis A en B; o galstenen; o hernia inguinalis; o voedselallergie en voedselintollerantie; o overgewicht/obesitas; o non alcoholic liver disease; o diverticulitus; o colitus ulcerosa; o lekkende barrières .		x				2

Zintuigen en sensorisch

Thema's	Onderwerpen	Subonderwerpen en begrippen	Reproductie	Inzicht/ begrijpen	Toepassen	Analyseren	Evalueren	Gewicht
Zintuigen en sensorisch	**Anatomie en fysiologie**	Functies van de huid	x					1
		Opbouw en functies lagen van de huid		x				2
		Bouw en functie: haren, nagels, zweet-, talg en melkklieren	x					1
		Eigenschappen en functies van het sensorisch systeem	x					1
		Werking smaakvorming		x				2
		De bouw van het oog	x					1
		Proces van beeldvorming		x				2
		De bouw van het oor	x					1
		Proces van geluidsvorming		x				2
		De bouw van het evenwichtsorgaan	x					1
		Proces van evenwichtsvorming		x				2
		Intero- en exterosensoren		x				2
	Pathologie symptomen, pathofysiologie, oorzaken en medische benadering van:	o primaire hersentumoren en hersenmetastasen; o infecties van huid, mond, neus, oor en oog; o eczeem; o psoriasis; o ulcus cruris; o cataract; o glaucoom; o refractieafwijkingen; o slechthorendheid; o ziekte van Menière; o tinnitus; o Macula degeneratie.		x				2

Zenuwstelsel/ neurologie

Thema's	Onderwerpen	Subonderwerpen en begrippen	Reproductie	Inzicht/ begrijpen	Toepassen	Analyseren	Evalueren	Gewicht
Zenuwstelsel/ neurologie	**Anatomie en fysiologie**	Functies van het zenuwstelsel		x				2
		Onderdelen en functies van een zenuwcel	x					1
		Werking prikkelgeleiding en overdracht		x				2
		Typen zenuwcellen	x					1
		Bouw, functies en werking van de grote hersenen		x				2
		Bouw, functies en werking van de kleine hersenen		x				2
		Ligging en werking van de Thalamus en de hypothalamus		x				2
		De belangrijkste hersenzenuwen (I, II, V, VII, X)	x					1
		Plasticiteit, groei en ontwikkeling van de hersenen		x				2
		De ligging, bouw en functie van het ruggenmerg		x				2
		Bouw en werking perifere zenuwstelsel (incl. Reflexen)		x				2
		Indeling en functie motorische systeem		x				2
		Ligging en functies vliezen rond het zenuwstelsel		x				2
		Functies, samenstelling, ligging van liquor cerebro spinalis		x				2
		Bouw en locatie ventrikelsysteem van de hersenen	x					1
		Animale en het vegetatieve zenuwstelsel		x				2
		De bloedvoorziening van de hersenen		x				2
		Bloed-hersenbarrière	x					1
	Pathologie symptomen, pathofysiologie, oorzaken en medische benadering van:	o hersentumoren en hersenmetastasen; o infecties; o Transient Ischemic Attack en Cerebrovasculair accident; o Bell's paralyse; o carpaal tunnelsyndroom; o perifere neuropathie; o syndroom van Guillain-Barré; o verschillende vormen van hoofdpijn; o epilepsie; o ziekte van Parkinson; o multiple sclerose; o niet aangeboren hersenletsel. trauma's zoals: o hersenschudding; o hersenkneuzing; o Amyotrofische Laterale Sclerose (ALS).		x				2

Hormoonstelsel

Thema's	Onderwerpen	Subonderwerpen en begrippen	Reproductie	Inzicht/ begrijpen	Toepassen	Analyseren	Evalueren	Gewicht
Hormoonstelsel	**Anatomie en fysiologie**	Werkingsprincipe van hormonen	x					1
		De ligging en de (hormonale) functie van de hypofyse en hypothalamus		x				2
		De werking en de plaats van productie van mannelijke en vrouwelijke hormonen	x					1
		De ligging en functie van de schildklier(hormonen)		x				2
		De ligging en functie van de bijschildklieren (hormonen)		x				2
		De ligging en de bouw van de bijnieren	x					1
		Functies hormoongroepen van de bijnierschors		x				2
		Functies hormonen bijniermerg		x				2
		Ligging en bouw van de pancreas		x				2
	Pathologie symptomen, pathofysiologie, oorzaken en medische benadering van:	o diabetes mellitus; o hypoglycaemie en hyperglycaemie; o hyperthyreoïdie en hypothyreoïdie; o Cushing; o Addison; o hypopituïtarisme; o hyperparathyreoïdie en hypoparathyreoïdie; o vitamine D deficiëntie; o vitamine B deficientie; o osteoporose; o obesitas en metabool syndroom.		x				2
Genitaal stelsel	**Anatomie en fysiologie**	Menstruatiecyclus	x					1
		Primaire en de secundaire geslachtskenmerken van de man en de vrouw	x					1
		De bouw en de functies van de eierstok en eileider	x					1
		Bouw en functie van de baarmoeder en baarmoederwand		x				2
		Bouw en de functie van de vagina		x				2
		Bouw, de ligging en de functies van de zaadballen		x				2
		De functie van de cellen van Sertoli en de cellen van Leydig		x				2
		De ligging en functie van de zaadblaasjes		x				2
		De bouw, de ligging en de functies van de prostaat		x				2
		Onderdelen van de penis en de werking van de zwellichamen	x					1
		De samenstelling van sperma	x					1
		Zwangerschap		x				2
	Pathologie symptomen, pathofysiologie, oorzaken en medische benadering van:	o carcinomen; o infecties en soa's; o ovariumcyste; o menstruatieklachten; o het climacterium en de menopauze; o mastitis; o Poly cysteus ovarieel syndroom; o myoom; o endometriosis; o verzakking; o infertiliteit; o prostaatklachten; o erectiestoornissen; o zwangerschaps-klachten; o abortus.		x				2

Levensfase

Thema's	Onderwerpen	Subonderwerpen en begrippen	Reproductie	Inzicht/ begrijpen	Toepassen	Analyseren	Evalueren	Gewicht
Levensfase	**Anatomie en fysiologie**	o groei en ontwikkeling; o constitutioneel eczeem; o vergiftigingen; o rode hond; o waterpokken; o bof; o mazelen; o acute lymfatische leukemie; o buikpijn; o groei- en ontwikkelingsstoornissen.		x				2
	Pathologie - Pediatrie symptomen, pathofysiologie, oorzaken en medische benadering van:	o koorts en vlekken; o geslachtsafwijkingen; o spina bifida; o hydrocefalus; o aangeboren afwijkingen van hart- en bloedsomloop; o pylorusstenose; o atresie / stenose in het maagdarmkanaal; o congenitale hernia diafragmatica; o congenitale heupluxatie; o meningitis; o encefalitis; o chronische sereuze otitis media; o acute dyspneu bij kinderen.		x				2
	Veroudering/ sterven	Ouderdomsproblematiek, zoals energieverlies, lichamelijke veroudering, coginitieve achteruitgang		x				2
		Rouwproblematiek		x				2

Psychologie

Thema's	Onderwerpen	Subonderwerpen en begrippen	Reproductie	Inzicht/ begrijpen	Toepassen	Analyseren	Evalueren	Gewicht
Psychologie	**Deelgebieden psychologie**	Biologische benadering	x					1
		Leertheoretische benadering	x					1
		Humanistische benadering	x					1
		Systeem theoretische benadering	x					1
	toegepaste (ontwikkelings) psychologie en klinische psychologie	Persoonlijkheid-ontwikkeling		x				2
		Leeftijdsfasen en bijbehorende ontwikkelingstaken		x				2
		Psychopathologie en maatschappij		x				2
	Psychopathologie	Actueel DSM systeem	x					1
		Algemene kenmerken psychopathologie	x					1
		Diagnostisch proces psychopathologie	x					
		Stoornissen: o neurobiologische ontwikkelingsstoornissen; o schizofrenie en andere psychotische stoornissen; o stemmingsstoornissen; o angststoornissen (hyperventilatie syndroom); o somatisch symptoom stoornis en aanverwante stoornissen; o obsessieve compulsieve en verwante stoornissen; o eetstoornissen; o seksuele dysfuncties; o slaap-/waakstoornissen; o rouwverwerking; o persoonlijkheidsstoornissen; o autismespectrum-stoornissen; o aandachts- en gedragsstoornissen; o disruptieve impulsbeheersings- en andere gedragsstoornissen; o verslavingsproblematiek; o psychotrauma- en stressor gerelateerde stoornissen; o neurocognitievestoornissen; o ziekte en medicatie die psychologische klachten / stoornissen kunnen veroorzaken.		x				2
	Psychiatrische behandeling	Psychotherapie in grote lijnen Cognitieve attributies Therapietrouw bij gebruik van psychofarmaca, psycho educatie		x				1
	Psychofarmaca	o Antidepressiva (de klassieke, MAO-remmers en SSRI's)	x					1
		o Antipsychotica (de klassieke en de atypische)	x					1
		o Stemmingsstabilisatoren (Lithium, anti-epileptica)	x					1
		o Psychostimulantia (Ritalin, Concerta, Stratera)	x					1
		o Benzodiazepinen.	x					1

Tabel C. Psychosociale Basiskennis

Thema's	Onderwerpen	Subonderwerpen en begrippen	Reproductie	Inzicht / begrijpen	Toepassen	Analyseren	Evalueren	Gewicht
Medische en psychosociale signalen opmerken die (mogelijk) aanleiding geven voor verwijzing naar een BIG geregistreerde zorgverlener, en daarnaar handelen	Medische en psychosociale signalen (zie rode vlaggen zie deel D)						x	4
Algemene farmacologie	Farmacokinetiek	Resorptie, distributie, transformatie en excretie	x					1
	Begrippen in farmacologie	Therapeutische breedte, halfwaardetijd, klaring	x					1
	Hoofdgroepen geneesmiddelen en vaccinaties	o Analgetica o Antibacteriële middelen o Antimyotica o Antivirale middelen o Antithrombotica o Hormonale middelen o Antihistaminica o Bloeddrukregulerende medicijnen o Maagzuurremmers en maagbeschermers o Cholesterol verlagers o Insuline o Cytostatica o Vaccinaties	x					2
	Werkingsprincipes van een geneesmiddel		x					1
	Bijwerkingen		x					1
	Interacties		x					1
	Veranderde werking van geneesmidelen		x					1
Deelgebieden van psychologie	Biologische benadering				x			3
	Leertheoretische benadering				x			3
	Humanistische benadering				x			3
	Systeem theoretische benadering				x			3
Toegepaste (ontwikkelings)psychologie en klinische psychologie	Persoonlijkheidsontwikkeling	Psychopathologie en maatschappij			x			2
	Leeftijdfasen en ontwikkelingstaken	Jonge kind, jeugd, volwassenheid , midlife, veroudering/sterven Hechting Ouderdomsproblematiek; Dementie Rouwproblematiek.			x			2
	Ontwikkelingsstoornissen	ADHD ASS Selectief Mutisme ODD en CD Stemmen horen Pervasieve ontwikkelingsstoornis Hechtingsstoornis			x			3

Thema's	Onderwerpen	Subonderwerpen en begrippen	Reproductie	Inzicht / begrijpen	Toepassen	Analyseren	Evalueren	Gewicht
Psychopathologie en herkennen van risicodragende situaties voor cliënt	**Risico factoren**	Algemene kenmerken psychopathologie	x					1
	Diagnostiek	Risico dragende situaties als: seksueel misbruik, verwaarlozing, mishandeling, onderdrukking, werken met gevaarlijke stoffen, druggebruik					x	3
		Diagnostisch proces binnen psychiatrie	x					1
		Structuur en gebruik van actuele DSM.	x					1
		Voor- en nadelen DSM en consequenties professioneel handelen.		x				2
	Stoornissen	o Neurobiologische ontwikkelingsstoornissen o Schizofreniespectrum en andere psychotische stoornissen; o Stemmingsstoornissen o Angststoornissen o Hyperventilatiesyndroom o Obsesssieve-compulsieve en verwante stoornissen o Dissociatieve stoornissen o Somatisch syptoom stoornis en verwante stoornissen o Eetstoornissen o Seksuele dysfuncties en gender dysforie o Slaap-waakstoornissen o Stoornissen in de impulscontrole o Persoonlijkheids-stoornissen o Aanpassingsstoornissen o Autismespectrumstoornissen o Disruptieve impulsbeheersings en andere gedragsstoornissen o Verslavingsproblematiek o Neurocognitieve stoornissen		x				4
Psychiatrische behandeling	**Therapiebenaderingen**	Psychotherapie in grote lijnen Psychofarmaca Therapietrouw bij gebruik van psychofarmaca. Psycho-educatie		x				1
Medicatie	**psychofarmaca en bijwerkingen ervan**	Benzodiazepinen Antidepressiva Antipsychotica Stemmingsstabilisatoren Psychostimulantia Hypnotica/anxiolytica Overige Psychofarmaca		x				2

Thema's	Onderwerpen	Subonderwerpen en begrippen	Reproductie	Inzicht / begrijpen	Toepassen	Analyseren	Evalueren	Gewicht
Basisvaardigheden m.b.t. psychiatrische behandelingen	**Analyses en technieken bv cognitieve gedragstherapie**	Eenvoudige functie analyses en betekenis analyses, cognitieve technieken.			x			2
Ademhalingsstelsel	**Anatomie en fysiologie**	Bouw en functie van de luchtwegen	x					1
		Gaswisseling	x					1
		Regulatie van de ademhaling	x					1
		Hart- en vaatstelsel	x					1
	Pathologie	o Hyperventilatiesyndroom; o Symptomen bij ziekten van de luchtwegen: stridor, dyspnoe d'effort en dyspnoe de repos, cyanose (centraal en perifeer), bradypnoe, en tachypnoe.		x				2
Zenuwstelsel/ neurologie	**Anatomie en fysiologie**	Algemene functies zenuwstelsel	x					1
		Bouw en ligging: centrale zenuwstelsel en perifere zenuwstelsel.	x					1
		Functie animale zenuwstelsel en vegetatieve zenuwstelsel	x					1
		Zenuwweefsel	x					1
	Werking	Prikkelgeleiding en overdracht: Neurotransmitters Netwerkvorming Plasticiteit zenuwweefsel	x					1
	Bouw en functies centrale zenuwstelsel	Bouw en functies van het centrale zenuwstelsel Grote hersenen Tussenhersenen: thalamus en hypothalamus Hersenstam Kleine hersenen Ruggenmerg	x					1
	Bouw en functies perifere zenuwstelsel	Bouw en functies van perifere zenuwstelsel (incl. Reflexen)	x					1
	Pathologie	Verschillende vormen van hoofdpijn Epilepsie Ziekte van Parkinson Multiple sclerose Trauma's Transient Ischemic Attack en Cerebrovasculair accident	x					2
Hormonaal stelsel	**Anatomie en fysiologie** **Bouw en werking**	o Epifyse o Hypofyse o Schildklier o Bijschildklieren o Pancreas o Bijnieren o Vrouwelijke en mannelijke geslachtsklieren	x					2
		De werking en de plaats van productie van de volgende hormonen bij de man: FSH, LH en testosteron.	x					1
		De werking en de plaats van productie van de volgende hormonen bij de vrouw: oestrogeen, progesteron, FSH en LH.	x					1
		Wat er tijdens een menstruele cyclus gebeurt in de hypofyse, de eierstok en de baarmoeder;	x					1
		Het climacterium en de menopauze.	x					1
	Pathologie	Hypofunctie en hyperfunctie van de endocriene klieren en daaraan gekoppelde ziekten m.b.t. bovengenoemde klieren		x				2
Leren, geheugen, denken en intelligentie	**Vormen, functies en implicaties**	Verschillende leervormen	x					1
		Functie en werking van het geheugen						1
		Problemen met het geheugen	x	x				2
		Vormen van denkprocessen	x					1
		IQ testen: toepassing en betekenis	x					1

D. Rode vlaggen

Symptoom:

- Acute (nieuwe) buikpijn in het algemeen en in het bijzonder bij kinderen
- Acute dyspnoe
- Acute schouderpijn (vnl. links) met zweten
- Afasie
- Agressie en impulscontrole leidend tot problemen in de dagelijkse omgang
- Algehele zwelling van het buikgebied
- Angsten
- Bewustzijnsveranderingen
- Bloed bij de ontlasting (nieuw of oud)
- Braken en diarree in het algemeen, in de zwangerschap en bij zuigelingen en jonge kinderen
- Chaos: moeite met plannen, komt afspraken niet na
- Een acute visus stoornis
- Een onverklaarbare droge mond
- Een pijnlijke en/of stijve nek
- Gewichtsverlies
- Gezwollen enkel aan één zijde en gezwollen enkels aan beide zijden
- Hartkloppingen waarbij de hartslag irregulair en inequaal is (tijdsinterval tussen de slagen wisselt steeds en harde slagen / zachtere slagen wisselen elkaar
- Hematurie
- Hemoptoë
- Herhaalde buikklachten
- Hulpverlener snapt patiënt niet
- Hyperhydrosis
- Krampachtige spierpijnen over de borstkas
- Levensbedreigende doodswens
- Loopproblemen (mank lopen, kreupel zijn, pijn bij lopen en niet willen lopen) bij kinderen
- Medicijnontrouw
- Mogelijke gezondheidsrisico's van dysfagie
- Obstipatie zonder duidelijke oorzaak
- Onbegrepen koorts
- Onbegrepen moeheid

- Onverklaarbaar heel veel plassen
- Onverklaarbaar veel dorst
- Onverklaarbare heesheid en stemverlies
- Paarse verkleuring van de huid bij kinderen
- Pijn in de onderbuik bij vrouwen
- Pijn in één arm, eventueel met bleek zien, zweten en een klamme huid
- Pijn in en/of rondom het oog
- Pijn in het gezicht
- Pijnop de borst
- Plotselinge duizeligheid en/of flauwte
- Post-menopauzaal bloedverlies bij vrouwen
- Rugpijn eventueel met uitstralingspijn(been)
- Slaap / waakstoornissen
- Tekenen van mishandeling/misbruik
- Tintelingen en/of tastverlies
- Tremoren
- UHR-psychose symptomen (moeite met het contact, vreemde gedachtegangen)
- Verwardheid
- Waanbeelden wanen/hallucinaties
- Wanneer iemand in rust een hartslag heeft van meer dan honderd slagen per minuut
- Zeer somber en lusteloos gedrag
- Zwellingen in de nek bij zuigelingen en kinderen
- Zwellingen onder de huid